So cultural competence is one of the main competences of the modern teacher characterized as a rich personality, able to carry out professional activity in a polyethnic environment based on principles of tolerance and cross-cultural cooperation.

Key words: specialist, competence, cultural competence.

УДК 378.4

Терентьєва Н.О.*

КРИТИЧНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті представлено окреслення аспектів розвитку університетської освіти в Україні в контексті проявів світових та євроінтеграційних процесів. Зазначено, що оновленим законодавством України у сфері вищої освіти окреслено напрямки міжнародної співпраці і зовнішньої діяльності, що передбачає європейський вектор розвитку університетської освіти (академічні свободи, академічна мобільність, міжнародні та міжнаціональні проекти, наукова співпраця тощо). Частково розкрито критично-інноваційний потенціал університетської освіти, визначено перспективи розвитку університетської освіти як реалізацію самоорганізуючої критичності, інноваційної креативності. Зауважено, що як продуцент потужних інтелектуальних напрацювань університет має піклуватися про захист інтелектуальних напрацювань своїх співробітників.

Ключові слова: університетська освіта, євроінтеграція, міжнародне співробітництво, критично-інноваційний потенціал, нове мислення, інтелектуальна власність.

Освіта України в контексті останніх політичних і суспільно-економічних подій не лишається осторонь, активно реагує і відповідає сучасному стану, здійснює трансформаційні перетворення, адаптуючись як до задекларованих у нормативних документах стратегічних завдань та пріоритетів, так і до ситуації, яка склалася в країні та за її межами. Серед стратегічних напрямків розвитку освіти, окреслених у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, серед інших визначено оптимізацію структури системи освіти; модернізацію змісту освіти на засадах компетентнісного підходу; переорієнтацію на цілі сталого розвитку; підвищення якості освіти на інноваційній основі інформатизації освіти; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті. Основними завданнями визначено зокрема розробку нової та удосконалення чинної законодавчої та нормативно-правової бази; забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі; удосконалення системи науково-інформаційного забезпечення освіти; а у сфері вищої освіти – реформування мережі вищих навчальних закладів відповідно до потреб і можливостей країни; створення потужних навчально-наукових університетів, регіональних університетських комплексів; перегляд і затвердження Переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників; розширення взаємодії з установами НАН та НАПН щодо розвитку наукових досліджень у галузі вищої освіти; розроблення цілісної системи пошуку талановитої молоді, її педагогічного і наукового розвитку та подальшого супроводження в кар'єрному зростанні тощо.

Університетська освіта як потужний інтелектуальний та інноваційний сегмент освітнього сектору України є традиційно флагманом трансформаційних перетворень, починаючи з часів створення перших університетів. Співпраця з європейськими університетами зокрема та участь у наукових та освітніх проектах у цілому є одним з основних зовнішньополітичних векторів країни.

Метою нашої наукової розвідки вбачаємо окреслення деяких аспектів розвитку університетської освіти в контексті проявів світових та євроінтеграційних процесів.

* © *Терентьєва Н.О.**

Завданнями відповідно до окресленої мети визначаємо огляд окремих аспектів міжнародного співробітництва та розвиток спричиненого ним критично-інноваційного потенціалу університету.

Наголосимо, що ми не розглядаємо в нашій науковій розвідці питання транскордонного співробітництва (цій проблематиці було присвячено низку наших попередніх публікацій), оскільки ТКС (транскордонне співробітництво) є проявом регіональної політики суміжних регіонів; також ми не ставимо за мету дослідження аспектів, пов'язаних зі стандартизацією та уніфікацією освіти, прийняттям національної рамки кваліфікацій, розробкою відповідної стратегії тощо.

У Білій книзі національної освіти України (за ред. В. Кременя, В. Лугового, В. Мадзігона, О. Савченко, І. Бурди, М. Євтуха, О. Ляшенка, С. Максименка, Н. Ничкало, О. Сухомлинської) зазначено, що глобалізаційні тенденції, євроінтеграційні процеси вимагають докорінної модернізації вітчизняної вищої школи, яка поряд із національно-історичним здобутками, на жаль, обтяжена багатьма проблемами, які необхідно якнайшвидше розв'язати. Євроінтеграція зокрема передбачає диверсифікацію форм освіти з метою забезпечення мобільності студентського і викладацького складу, залучення до навчання людей третього віку та з особливими потребами, перепідготовку працюючих фахівців з набутою освітою, що, на жаль, в умовах інформаційного суспільства другого етапу (К-суспільство), яке передбачає дієвість людського ресурсу (HR) з обов'язковим творчим потенціалом, що дає можливість як самореалізації, так і кар'єрного зростання, оскільки саме вона покликана розв'язати всі ці завдання, включаючи питання недосконалості системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних, управлінських та ін. кадрів.

Міжнародною акцією ЮНЕСКО «Навчання без кордонів» передбачено активізацію підтримки діяльності з розробки диверсифікованих форм відкритого і дистанційного навчання на всіх рівнях як формальної, так і неформальної освіти з метою врахування навчальних потреб кожної людини протягом усього життя, а також сприяння широкому використанню нових інформаційних технологій. Міжнародна ініціатива «Освіта для всіх» була проголошена ЮНЕСКО разом з організаторами-партнерами 1990 р. під час конференції в Таїланді (Джомтьєн). Відповідно до положень, викладених у цій програмі, ЮНЕСКО рекомендувала Міжнародній комісії з освіти для XXI століття в подальшому підтримувати теоретичне осмислення та обговорення в різних країнах відповідних стратегій, спрямованих на оновлення їх освітніх систем, а також визначити соціально й політично актуальні пріоритети і показники в галузі освіти. Україна 2007 року затвердила План дій щодо забезпечення якості вищої освіти та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство, що сприяло як окресленню пріоритетів, так і визначенню конкретних шляхів і способів дій щодо їх досягнення.

Нагадаємо, що Україна є членом ООН з питань освіти, науки і культури з травня 1954 року, а з грудня 1962 року функціонує Постійне представництво України при ЮНЕСКО. Діяльність країни як постійного члена цих організацій орієнтована на сприяння розширенню міжнародного співробітництва наукових, освітніх і культурних інституцій з метою зміцнення інтелектуального потенціалу країни та залучення до загальносвітових процесів. XXI століття (за виключенням останнього року) відзначилось залученням українських фахівців до участі у глобальних проектах, таких як розвиток інформаційного суспільства, збереження світової інформаційно-цифрової спадщини, демократизація кіберпростору, забезпечення сталого розвитку, етика науки, біоетика, формування нової глобальної екологічної етики, з береження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації тощо [6, с. 92].

Постійно зростаюча міжнародна співпраця здійснюється в таких напрямках, як ознайомлення із зарубіжним досвідом; фінансування окремих проектів; залучення зарубіжних викладачів до роботи в освітніх закладах, до організації та проведення

семінарів; зарубіжні стажування вітчизняних фахівців; створення нових міжнародних освітніх центрів; проведення міжнародних тижнів освіти; співпраця з міжнародними фондами і недержавними професійними асоціаціями тощо, що сприяє інтеграційним процесам на європейському освітньому просторі.

Прийнявши в новій редакції Закон про вищу освіту (2014), Україна в умовах складного суспільно-політичного та соціального-економічного становища прагне продовжувати взятий курс на євроінтеграцію та міжнародну співпрацю, що проявляється в державній політиці (ст. 74), яка підтверджує пріоритетність норм міжнародних угод; сприяє впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та європейського простору вищої освіти, переорієнтації системи освіти на діяльність відповідно до Національної рамки кваліфікацій, співпраці з європейською мережею національних центрів інформації, впровадженню на міжнародному ринку результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок вищих навчальних закладів, залученню коштів міжнародних фондів, установ, організацій для впровадження та реалізації наукових, освітніх та інших програм тощо; у визначенні основних напрямків міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти (ст. 75), зокрема участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обмінів; проведення спільних наукових досліджень; організація та участь у міжнародних конференціях / симпозіумах, конгресах та освітніх і наукових програмах; спільна видавнича діяльність; надання освітніх послуг іноземним громадянам; сприяння академічній мобільності та академічним свободам усіх учасників освітнього процесу тощо.

Зазначимо базові принципи реалізації інтеграційних проектів (Ж. Моне), зокрема принцип корисного використання політичних криз; поступальність і поетапність руху до єдиної Європи з метою вирівнювання розвитку різних секторів; передування економічної інтеграції політичній; наднаціональності.

Україна у цілому і освітня галузь зокрема переживають період політичної кризи, що спричинила анексію територій та військові дії, економічну нестабільність в умовах реалізації укладених та укладання нових міжнародних угод, певної діяльності єврорегіонів, реалізації основних положень болонської та похідних декларацій тощо. Університетська освіта зі своїм творчим, інтелектуальним, науковим потенціалом, на жаль, не спроможна докорінно змінити ситуацію, проте студентський і викладацький склад є активною суспільною і потужною громадською силою, що бере участь у національних, світових, транснаціональних і наднаціональних подіях. Можна стверджувати, що саме ця складність розвитку університетської освіти і спричинила її критично-інноваційний потенціал.

Некритичність, за твердженням Л. Рижак, має різні форми прояву: від особистісних до інституційних. Зокрема необґрунтованим є прагнення більшості абітурієнтів отримати обов'язково вищу освіту без урахування соціальної потреби в обраній професійній сфері, безвідповідальним є прагнення отримати диплом престижної спеціальності чи напряму підготовки, незважаючи на перевиробництво фахівців цієї галузі. Некритичне ставлення спричиняє і технологія рівного доступу до ВНЗ України (рівні можливості), оскільки не формує відповідального ставлення до обраного фаху.

Згідно з дослідженнями Дж. Гілі, Й. Масуду, Дж. Нейсбіта, Е. Тофлера освіта має бути інноваційною і критично раціональною водночас, тоді вона буде орієнтованою на лідерство. Таким чином, критично-інноваційний потенціал університетської освіти є наслідком і передумовою забезпечення лідерських позицій університетської освіти. Серед українських дослідників питань євроінтеграції виокремимо В. Андрющенка, Є. Горюнової, М. Євтуха, В. Журавського, М. Згуровського, В. Кременя, В. Кудіна,

О. Кучика, В. Лугового, М. Михайліченка, В. Огнев'юка, С. Пролеєва, С. Сапожнікова, А. Сбруєвої та ін.

Так, згідно з соціальними прогнозами М. Кайку держави можуть «розквітати й занепадати» залежно від здатності опанувати здобутки трьох наукових революцій – квантової, комп'ютерної та біомолекулярної. Особливо перспективними для майбутнього гідного життя людей на землі є опанування нано- та фемтотехнологіями, що дасть змогу забезпечити людство дешевими та екологічними енергоресурсами й продуктами харчування. А університети мають стати науковими центрами теоретичних та експериментальних досліджень у галузі нанонаук і нанотехнологій. Хоча «університетизація» вищої освіти в Україні, як зазначають експерти, продемонструвала більше недоліків, ніж позитивних здобутків у сфері формування критично-інноваційного потенціалу університетів та нового продуктивного критично раціонального мислення (що є одним з пріоритетних завдань освіти). Нова культура мислення має складатися з таких компонентів: інформаційно-організаційного, духовно-морального, мобільно-комунікаційного та екологічного, забезпечить формування інноваційної особистості, спроможної до самореалізації в умовах інформаційного суспільства, за якого варте в умовах освітньої установи не передавати знання, які застарівають швидше, ніж в умовах індустріального суспільства, а навчити самостійно вчитися, що в свою чергу передбачає мислення нового типу.

Убачаємо, що перспективами університетської освіти в Україні в XXI столітті є реалізація таких пріоритетних принципів, як самоорганізуючої критичності, інноваційної креативності, що притаманне постнеокласичній парадигмі освіти та формує (Д. Белл) систему меритократії, за якої соціальне становище людини обумовлюється виключно її інтелектуальним потенціалом і здатністю генерувати нові знання. Таким чином, найбільшого успіху можуть досягнути ті країни чи геополітичні регіони, які інвестують у науку та освіту, знаходять можливості застосування знань і перетворення їх на товари та послуги, забезпечують зв'язок між університетами, центрами вищої освіти та іншими установами, які є ключовими інституціями К-суспільства (суспільства знань), та виробництвом [2, с. 22].

Університет постає як освітній інформаційно-організаційний простір, до якого входять: формальне освітнє інформаційно-організаційне середовище (інформаційно-освітнє середовище, яке створює безпосередньо навчальний заклад, наукові установи, з якими він співпрацює, бази практики тощо) й неформальне освітнє інформаційно-організаційне середовище (інформаційно-організаційне середовище Інтернет, особистісне спілкування, аудіовізуальне оточення. Як продуцент потужних інтелектуальних напрацювань університет (як і держава) має піклуватися про захист інтелектуальних напрацювань.

На всесвітньому рівні регулює відносини у сфері інтелектуальної та творчої діяльності ВОІВ (Всесвітня організація інтелектуальної власності, 1970) через стимулювання використання та захист продуктів людської розумової діяльності – інтелектуальної власності [6, с. 97], відповідно центром навчання, підвищення кваліфікації та досліджень інтелектуальної власності стала Всесвітня академія ВОІВ (1998), діяльність якої спрямована на забезпечення потреб винахідників, творчих особистостей, керівників підприємств та фахівців з ІВ, політичних діячів і державних службовців, дипломатів, творчої інтелігенції тощо [там само, с. 107].

Інтелектуалізація суспільної діяльності, за якої інформація та знання перетворюються на рушійну силу інноваційного розвитку суспільства, спричинила перетворення університетської освіти з формуванням її критично-інноваційного потенціалу. Творча розумова активність набуває статусу пріоритетної стратегічної діяльності, оскільки зростає роль і значення нематеріальних, фізично невідчутних результатів інтелектуальної діяльності в сучасному відтворювальному процесі; інтенсивно розвивається ринок прав на об'єкти інтелектуальної власності, збільшується

обсяг наукомісткої продукції, набуваючи глобального характеру; відбувається перетворення системи використання інтелектуального потенціалу на провідний елемент національних /міжнаціональних/ наднаціональних економічних стратегій [2, с. 7, 8]. У нашій країні активно діє Державна служба інтелектуальної власності, куди можуть звернутися всі без винятку громадяни України (зокрема науково-педагогічні працівники університетів) і зареєструвати (з отриманням свідоцтва про реєстрацію авторського права) власний продукт інтелектуальної діяльності (що було зроблено автором цієї публікації).

Виходячи з вищезазначеного можемо зробити певні висновки. Щодо міжнародного співробітництва України зазначимо значний досвід країни у цій сфері, що підтверджує її членство в таких потужних організаціях світового рівня як ООН (з 1954 р.) та ЮНЕСКО (з 1962 р.), зокрема у тих Комісіях, Ініціативах та Проектах, які передбачають освітню, наукову, дослідницьку діяльність (наприклад, розвиток кіберпростору, збереження світової інформаційно-цифрової спадщини, сталий розвиток, етика науки, нове (ноосферне) мислення тощо). Оновленим законодавством України у сфері вищої освіти окреслено напрямки міжнародної співпраці та зовнішньої діяльності, що передбачає європейський вектор розвитку університетської освіти (академічні свободи, академічну мобільність, міжнародні та міжнаціональні проекти, наукову співпрацю тощо).

Університети, будучи флагманами розвитку вищої освіти, формують її критично-інноваційний потенціал. Університет є якісно новим освітнім інформаційно-організаційним простором, до якого входять: формальне освітнє інформаційно-організаційне середовище й неформальне освітнє інформаційно-організаційне середовище. Перспективами розвитку університетської освіти України вбачаємо реалізацію таких пріоритетних принципів, як самоорганізуючої критичності, інноваційної креативності. Як продуцент потужних інтелектуальних напрацювань університет має піклуватися про захист інтелектуальних напрацювань.

Перспективами подальших наукових розвідок вбачаємо окреслення перспектив університетизації вищої освіти із зазначенням й аналізом позитивів і недоліків та визначенням шляхів її удосконалення та підвищення ефективності.

Література

1. Андрющенко В. П. Світанок Європи : Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрющенко. – К. : Знання України, 2012. – 1099 с.
2. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : [підручник] / В. Д. Базилевич. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
3. Будак В. Д. Розвиток університетської освіти: міжнародний аспект / В. Д. Будак // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку : зб. статей до традиційної У Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв : Вид-во МФНаУКМА, 2002. – С. 3-6.
4. Горюнова Є. О. Євроінтеграція : [навч. посіб.] / Є. О. Горюнова. – К. : Академвидав, 2013. – 224 с.
5. Лук'яненко Д. Інноваційно-креативний компонент глобального менеджменту / Д. Лук'яненко, О. Тітова // Журнал європейської економіки. – 2012. – Т. 11 (№ 1). – С. 39-54.
6. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. О. С. Кучика. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 749 с.
7. Наказ МОН № 612 від 13 липня 2007 р. «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nmu.edu.ua/bolon11.php.
8. Рижак Л. Університетська освіта в XXI сторіччі : філософсько-синергетичний аспект / Л. Рижак // Вісник Львівського університету. Сер. філос. – 2009. – Вип. 12. – С. 26-35.

Терентьева Н.А.

КРИТИЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК РЕЗУЛЬТАТ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В статье представлены некоторые аспекты развития университетского образования в Украине в контексте проявления международных и евроинтеграционных процессов. Указано, что обновленным законодательством Украины в сфере высшего образования очерчены направления международного сотрудничества и внешней деятельности, что предусматривает европейский вектор развития университетского образования (академические свободы, академическая мобильность, международные и межнациональные проекты, научное сотрудничество и т.п.). Частично раскрыт критично-инновационный потенциал университетского образования, очерчены перспективы развития университетского образования как реализация самоорганизующей критичности, инновационной креативности. Акцентировано, что как продуцент мощных интеллектуальных наработок университет обязан заботиться о защите интеллектуальной собственности своих сотрудников.

Ключевые слова: университетское образование, евроинтеграция, международное сотрудничество, критично-инновационный потенциал, новое мышление, интеллектуальная собственность.

Terentieva N.A.

CRITICAL-INNOVATIVE POTENTIAL OF UNIVERSITY EDUCATION AS A RESULT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

The article presents some aspects of university education' development in Ukraine in the context of global international and European integration processes. It has been indicated that the Ukraine's updated legislation in the field of higher education outlined areas of international cooperation and external actions, involving the European vector of university education (academic freedom, academic mobility, international and transnational projects, sciences' cooperation, etc.). Intellectual social activity in which information and knowledge become a driving force of society's innovations development, the transformation of university education led to the formation of critical thinking and innovative potential. Critical and innovative potential of university education still is partially revealed, prospects of university education development as a self-organizin, critical thinkingimplementation, innovative creativity. Universities, speaking flagship of higher education, form of critical and innovative potential. The University is a brand new educational informative and organizing space, which includes: formal educational,informative and organizational environment, informal educational information and organizational environment. It was emphasizedthat a university as a producer of powerful intellectual property is to obliged to care about its employees' of intellectual propertyprotection.

Key words: University education, European integration, international cooperation, critical thinking and innovative potential, new thinking, intellectual property.